

مقایسه رفتارهای پرخطر دانش آموزان پسر و دختر نوجوان

محمد زرقی^۱

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مشاوره دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران

چکیده

یکی از موارد جدی تهدیدکننده سلامت که در سال‌های اخیر مورد توجه سازمان‌های بهداشتی، مجریان قانون و سیاست‌گذاران اجتماعی قرار گرفته است؛ شیوع رفتارهای خطرناک در میان قشرهای مختلف یک جامعه است. نوجوانی دوره‌ی تغییرات سریع فیزیکی، ذهنی و هیجانی است و امروزه شاهد رفتارهای ریسک‌پذیری از نوجوانان در جامعه هستیم. این دوره با افزایش احتمال شروع رفتارهای پرخطر همراه است. رفتارهای پرخطر، به رفتارهایی اطلاق می‌شود که سلامت و بهزیستی نوجوانان، جوانان و سایر اقشار جامعه را در معرض خطر قرار دهد. این پژوهش با هدف مقایسه رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان پسر و دختر نوجوان انجام گرفت. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهرستان سبزوار در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود. نمونه مورد مطالعه شامل ۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان (۱۶۹ پسر و ۱۳۱ دختر) بود که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزار استفاده شده در پژوهش شامل مقیاس خطرپذیری نوجوانان ایرانی (IARS) بود. نتایج این پژوهش نشان داد که میانگین نمرات رفتارهای پرخطر مصرف مواد، الکل و گرایش به جنس مخالف در پسران به طور معناداری از دختران بیشتر است.

واژگان کلیدی: رفتارهای پرخطر، نوجوانان، اعتیاد، دانش‌آموزان، الکل

مقدمه

در عصر حاضر به علت پیشرفت فناوری و تاثیر مستقیم آن بر کیفیت زندگی انسان ها، پرداختن به مسئله سلامت و عوامل تاثیرگذار بر آن اهمیت ویژه ای دارد و تامین سلامتی افراد جامعه از مهم ترین مسئله های هر کشور محسوب می شود (مسعودی و محمدی، ۲۰۰۶). یکی از موارد جدی تهدید کننده سلامت که در سال های اخیر مورد توجه سازمان بهداشتی، مجریان قانون و سیاست گذاران اجتماعی قرار گرفته است؛ شیوع رفتارهای خطرناک در میان قشرهای مختلف یک جامعه است. برخی از گروه های سنی در جامعه از جمله نوجوانان در معرض خطر بیشتری قرار دارند (علیوردی نیا و همکاران، ۱۳۹۲).

رفتارهای پرخطر، به رفتارهایی اطلاق می شود که سلامت و بهزیستی نوجوانان، جوانان و سایر اقشار جامعه را در معرض خطر قرار دهد. رفتارهای پرخطر سنین نوجوانی عمدتاً در شش دسته قرار می گیرند که عبارتند از: استعمال دخانیات، اعتیاد و سوء مصرف مواد، رفتارهای جنسی ناسالم، کم تحرکی جسمی، اغذیه ناسالم و رفتارهای مرتبط با صدمات و جراحات. رفتارهای پرخطر شناسایی شده در بین نوجوانان و جوانان ایرانی عبارتند از: خشونت، خودکشی، بی ملاحظگی در رانندگی مصرف دخانیات، الکل و مواد، رفتارهای پرخطر جنسی، رفتارهای تغذیه ای ناسالم و عدم تحرک جسمی کافی (زاده محمدی و احمدآبادی، ۱۳۸۸) رفتارهای پرخطر در بسیاری از اوقات با یکدیگر رخ می دهند که اثر تشدید کننده ای را دارد.

امروزه جوانان و نوجوانان رفتارهای ریسک پذیری از خود بروز می دهند. سن نوجوانی به خاطر رسیدن فرد به بلوغ و لازمه آن تعامل با والدین، نهادهای آموزشی، همسالان و داشتن توانایی های عاطفی و شناختی است. از ویژگی های بارز این دوره افزایش خطرپذیری جوانان است (محمودی و همکاران، ۱۳۸۹). خانواده اولین و مهم ترین نهاد اجتماعی است که در زندگی جمعی انسان ها شکل گرفته است. خانواده مناسب ترین نظام برای تامین نیازهای مادی، معنوی و روانی بشر بوده و بهترین بستر را برای تامین امنیت و آرامش روانی اعضا، پرورش نسل جدید و اجتماعی کردن فرزندان فراهم می کند (زرقی، ۱۴۰۲).

نوجوانی دوره ی تغییرات سریع فیزیکی، ذهنی و هیجانی است (اوہینبو . گیلتمن، ۲۰۰۲). این دوره با افزایش احتمال شروع رفتارهای پرخطر همراه است (استنفیلد و کریستین، ۲۰۰۵). نوجوانی یک دوره تحول بزرگ، تغییرات سریع عاطفی، جسمی و اجتماعی و همچنین یک دوره کاوش، اعتماد به نفس، کنترل خود، توانایی تصمیم گیری مستقل و یک دوره

انتخاب است. نوجوان در این دوره از زندگی خود نقش ها و مسئولیت های مختلف و جدیدی را می پذیرد و مهارت های اجتماعی را برای به عهده گرفتن این نقش ها می آموزد. اگر الگوی دقیق، واضح و مناسبی برای این فرد تعریف نشود، خودش رفتارهای نامناسب و خطرناکی را شروع خواهد کرد که در برخی موارد قوانین را نادیده می گیرد. نوجوانی و جوانی اغلب به عنوان دوره ای از خطر و آن شخص به عنوان موجودی پرخطر تعریف می شود (شکری و همکاران، ۱۳۹۴).

تخمین زده شده است که تا سال ۲۰۳۰، فقط میزان مرگ و میر ناشی از مصرف دخانیات به ۱۰ میلیون نفر در سال خواهد رسید و رفتارهای پرخطر جنسی، مصرف مواد و خشونت، عوامل دیگر مرگ و میر در سنین نوجوانی و ابتدای جوانی است (عطادخت و همکاران، ۱۳۹۲).

اکثر نظرات علمی رفتارهای پرخطر را محصول زیست شناختی، محیطی و اجتماعی و فرهنگی قلمداد می کنند (کالیچمان، ۲۰۰۰). علیرغم شیوع و گسترش رفتارهای پرخطر در میان نوجوانان تاکنون اقدام جدی برای مهار و کاهش این رفتارها در این نسل صورت نگرفته است و به طور حتم در صورت ادامه بی توجهی، بروز رفتارهای پرخطر طی سال های آتی وخیم تر خواهد شد. لذا در عصر حاضر آموزش همه جانبه شهروندان در خصوص پیشگیری از رفتارهای پرخطر و رو آوردن به یک سبک زندگی سالم ضروری به نظر می رسد. لازمه دستیابی افراد جامعه به سبک زندگی سالم، آموختن رفتارهای سالم و صحیح توسط نوجوانان است. چاوویو جنکامجورن و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود نشان دادند که مصرف مشروبات الکلی با رفتارهای پرخطر و ویژگی های جمعیت های شناختی از قبیل سن، تحصیلات، محل سکونت، سابقه مصرف الکل در خانواده ارتباط معنی داری دارد. علیوردی و همی (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان تحلیل اجتماعی گرایش به مصرف مشروبات الکلی در میان دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران انجام دادند که داده های توصیفی این تحقیق نشان می دهد که در تمامی ابعاد مختلف متغیر گرایش به الکل، میان دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنادار وجود داشته است. ضیاء الدینی و همکاران (۱۳۸۵) در پژوهش خود با عنوان شیوع سوء مصرف مواد و برخی عوامل مرتبط در دانش آموزان سال آخر دبیرستان و پیش دانشگاهی کرمان در بین ۲۰۰ دانش آموز نشان دادند که دانش آموزان کرمانی ۲۶/۵ درصد پسران و ۱۱/۵ درصد دختران سابقه دست کم یک بار مصرف مواد را گزارش نمودند. بر این اساس در این پژوهش به بررسی رفتارهای پرخطر در نوجوانان توجه شده است و هدف آن جواب به این سوال است که آیا بین رفتارهای پرخطر دانش آموزان پسر و دختر تفاوتی وجود دارد؟

روش تحقیق

طرح پژوهش توصیفی و از نوع علی-مقایسه ای است. جامعه آماری در این پژوهش دانش آموزان دوره متوسطه دوم شهرستان سبزوار بود. نمونه مورد مطالعه ۳۰۰ نفر از دانش آموزان (۱۶۹ نفر پسر و ۱۳۱ نفر دختر) دوره متوسطه دوم شهرستان سبزوار در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود که به روش نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای انتخاب شدند. بدین صورت که ابتدا از بین مدارس شهرستان سبزوار به تصادف ۴ دبیرستان (۲ دبیرستان پسرانه و ۲ دبیرستان دخترانه) و از هر دبیرستان نیز ۲ کلاس و مجموعاً ۸ کلاس به طور تصادفی انتخاب شدند و در نهایت کلیه دانش آموزان کلاس های نمونه نسبت به تکمیل پرسشنامه اقدام نمودند. توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان بر حسب جنسیت در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنس	فراوانی	درصد
پسر	۱۶۹	۵۶/۳
دختر	۱۳۱	۴۳/۷
مجموع	۳۰۰	۱۰۰

ابزار تحقیق

مقیاس خطرپذیری نوجوانان ایرانی^۱ (IARS). این پرسشنامه توسط زاده محمدی و احمدآبادی (۱۳۸۷) برای سنجش خطرپذیری در نوجوانان ایرانی تدوین شده است. تعداد ۳۸ سوال پرسشنامه برای رفتارهای پرخطر از قبیل رانندگی (سوالات ۳۳ تا ۳۸)، خشونت (سوالات ۲۰ تا ۲۴)، سیگار کشیدن (سوالات ۹۹ تا ۱۵)، مصرف مواد مخدر (سوالات ۸ تا ۱۸)، مصرف الکل (سوالات ۹ تا ۱۴)، رفتار جنسی (سوالات ۲۵ تا ۲۸) و گرایش به جنس مخالف (سوالات ۲۹ تا ۳۲)، به کار برده می شود. پاسخگویان موافقت یا مخالفت خود را با این سوالات در یک مقیاس ۵ نمره ای لایکرت از کاملاً مخالف (۱ نمره) تا کاملاً موافق (۵ نمره) اعلام می کنند. اعتبار این مقیاس به روش هم سازی درونی و با ککممک آلفای کرونباخ و روایی سازه آن با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی و روش تحلیل مؤلفه های اصلی مورد بررسی قرار گرفت. آلفای

¹ Iranian Adolescents Risk-taking Scale

کرونباخ برای مقیاس کلی ۰/۹۳۸ و برای ابعاد پرسشنامه ۰/۷۵ تا ۰/۹۳۱ بوده است. نتایج به دست آمده از روایی و پایایی مقیاس حاکی از آن بوده که ابزاری مناسب در سنجش خطرپذیری نوجوانان ایرانی می باشد (زاده محمدی و احمدآبادی، ۱۳۸۷).

یافته ها

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد بررسی در افراد مورد مطالعه

متغیر	میانگین	انحراف معیار
رفتارهای پرخطر	۹۴/۴۶	۲۰/۲۶
رفتار پرخطر مصرف مواد مخدر	۱۸/۰۹	۴/۶۳
رفتار پرخطر مصرف الکل	۱۳/۵۲	۴/۲۳
رفتار پرخطر کشیدن سیگار	۱۱/۸۸	۳/۶۱
رفتار پرخطر خشونت	۱۱/۴۶	۴/۶۸
رفتار پرخطر رابطه و رفتار جنسی	۱۲/۳۳	۳/۴۶
رفتار پرخطر گرایش به جنس مخالف	۱۰/۱۱	۵/۰۹
رفتار پرخطر رانندگی	۱۷/۰۶	۶/۹۴

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد مطالعه به تفکیک جنسیت

گروه	پسران		دختران	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
رفتارهای پرخطر	۹۵/۹۵	۲۱/۴۴	۹۲/۵۲	۱۸/۸۳
رفتار پرخطر مصرف مواد مخدر	۱۸/۸۴	۴/۸۵	۱۷/۱۱	۴/۱۵
رفتار پرخطر مصرف الکل	۱۴/۰۸	۴/۲۲	۱۲/۷۹	۴/۱۶
رفتار پرخطر کشیدن سیگار	۱۱/۶۷	۳/۳۶	۱۲/۱۴	۳/۹۱
رفتار پرخطر خشونت	۱۱/۴۷	۴/۵۱	۱۱/۴۵	۴/۹۱
رفتار پرخطر رابطه و رفتار جنسی	۱۲/۱۱	۳/۵۳	۱۲/۶۱	۳/۳۶
رفتار پرخطر گرایش به جنس مخالف	۱۱/۲۱	۵/۲۹	۸/۶۸	۴/۴۶
رفتار پرخطر رانندگی	۱۶/۵۵	۶/۷۶	۱۷/۷۲	۷/۱۴

بحث و نتیجه گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که میانگین رفتارهای پرخطر مصرف مواد مخدر، مصرف الکل و گرایش به جنس مخالف در پسران به طور معناداری بیش از دختران می باشد. نتایج این پژوهش با پژوهش های انجام شده در این راستا مثل ورا و همکاران (۲۰۱۳)، سیگل و همکاران (۲۰۱۰)، سیارپور و محمدی (۱۳۹۵)، یونسی و افسری (۱۳۹۶)، شارع پور و همکاران (۱۳۸۹) و ربلون (۲۰۰۶) همخوانی دارد.

اکثر پژوهش های مربوط به اختلالات همه گیر شناختی روانی و انحرافات که در طول ۲۰ سال گذشته در ایالات متحده و دیگر نقاط جهان انجام گرفته است، به این نتیجه رسیدند که زنان نسبت به مردان بیشتر در معرض ابتلا به اختلالات معطوف به درون هستند و مردان نیز نسبت به زنان بیشتر در معرض ابتلا به اختلالات معطوف به بیرون و جامعه هستند؛ که این نتایج با نتایج پژوهش حاضر هماهنگ می باشد. تفاوت های جنسیتی نتیجه سازگاری های متفاوت در روبرو شدن با مشکلات در طول تاریخ است. این پژوهش دارای محدودیت هایی از جمله استفاده صرف از پرسشنامه در جمع آوری اطلاعات و عدم امکان مصاحبه گرفتن از دانش آموزان بود. همچنین از دیگر پژوهشگران حوزه روانشناسی و مشاوره انتظار می رود در جامعه های وسیع تر و آتی در هر یک از رفتارهای پرخطر، به بررسی و مقایسه آن ها با یکدیگر بپردازند و همچنین از ابزارهای دقیق تر نظیر مشاهده و مصاحبه استفاده کنند.

منابع

- زاده محمدی، علی و احمدآبادی، زهره. (۱۳۸۸). بررسی رفتارهای پرخطر در میان نوجوانان راهکارهایی برای پیشگیری از جرم در محیط خانواده، فصلنامه خانواده پژوهی، سال ۵، شماره ۲، ص ۴۸۵-۴۶۷.
- زرقی، محمد. (۱۴۰۲). بررسی سرمایه اجتماعی و امنیت در خانواده آرمانی ایرانی. اولین همایش ملی خانواده آرمانی، اردبیل: دانشگاه محقق اردبیلی.
- سیارپور، صدیقه و محمدی، مسعود. (۱۳۹۵). مقایسه رفتارهای پرخطر در بین دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه. اولین کنگره ملی توانمند سازی جامعه در حوزه جامعه شناسی علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، مرکز توانمند سازی مهارت های فرهنگی و اجتماعی جامعه.
- شارع پور، محمود؛ ودادهیر، ابوعلی و قربان زاده، سکینه. (۱۳۸۹). تحلیل جنسیتی تصادف با تاکید بر مفهوم سبک زندگی سالم مطالعه موردی: جوانان شهر تهران، مجله زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، دوره ۸، شماره ۲، ص ۹۲-۶۹.
- شکری، نسرین؛ یوسفی، مرضیه؛ صفایی راد، ایرج؛ اکبری طیبه؛ موسوی، سیده مریم و نظری، هیمین. (۱۳۹۴). همبستگی رفتارهای پرخطر در نوجوانان دانش آموز با شیوه های فرزندپروری والدین. نشریه مدیریت ارتقای سلامت، دوره ۵، شماره ۱، ص ۷۲-۸۴.
- ضیاءالدینی، حسن؛ زارع زاده، علیرضا و فرزاد، حشمت. (۱۳۸۵). شیوع سوء مصرف و اعتیاد و برخی عوامل مرتبط در دانش آموزان سال آخر دبیرستان و پیش دانشگاهی کرمان سال ۱۳۸۰، مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمان، سال ۱۳، شماره ۲، ص ۱۱۶-۱۲۸.
- عطادخت، اکبر؛ رنجبر، محمدجواد؛ غلامی، فائزه و نظری، طویی. (۱۳۹۲). گرایش دانشجویان به رفتارهای پرخطر و ارتباط آن با متغیرهای فردی - اجتماعی و بهزیستی روانشناختی، مجله سلامت و مراقبت، دوره ۱۵، شماره ۴، ص ۵۰-۵۹.
- علیوردی نیا، اکبر؛ شارع پور، محمود و مرادی، فاطمه. (۱۳۹۲). بررسی تاثیر خودکنترلی و پیوند اجتماعی بر نگرش دانشجویان نسبت به مصرف الکل، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی و فرهنگی، دوره ۱، شماره ۴، ص ۹۷-۶۹.
- علیوردی نیا، اکبر و همتی، اعظم. (۱۳۹۲). تحلیل اجتماعی گرایش به مصرف مشروبات الکلی در میان دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، دوره ۲، شماره ۷، ص ۱۰۲-۷۷.
- محمودی، ناهید الملوک؛ بهمن پور، حمید و باسامی، طاهره. (۱۳۸۹). بررسی عوامل موثر بر ریسک پذیری دانشجویان،

مجله جامعه شناسی کاربردی، سال ۲۱، شماره ۲، ص ۵۶-۳۵.

یونسی فلورا و افسری عیسی. (۱۳۹۶). مقایسه رفتار پرخطر در میان دانش آموزان دختر و پسر متوسطه دوم شهر فیروزآباد.

کنفرانس ملی پژوهش های نوین ایران و جهان در روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، شیراز، دانشگاه

آزاد اسلامی واحد زرقان.

Aughinbaugh A. Gittleman M. (2002). Maternal employment & adolescent risky behavior. Journal of Human Resources, 131 (8): 416-440.

Chaveepojnkamjorn W, Pichainarong N. Current drinking and health-risk behaviors among male high school students in central Thailand. BMC Public Health. 2011; 11(233). doi: 10.1186/1471-245811-233.

Kalichman, S.C. (2000). HIV transmission risk behaviors of men & women living with I-IIV-AIDS: prevalence & clinical interventions. Clinical psychology: science & praetiee.7:32-47.

Masoudi A, Mohammadi M. (2006). Investigating the effect of gender and settlement situation on perceptions and school performance of engineering and basic sciences students of Shiraz University. Journal of Social and Humanistic Sciences.; 25(4): 185-200. Rebellon, C. J. (2006), "Delinquency to Attract the Social Attention of Peers? An Extension and Longitudinal Test of the Social Reinforcement Hypothesis," Journal of Research in Crime and Delinquency, Vol. 43(4): 387- 411.

Stansfield K H. Kirstein C L. (2005). Neurochemical effects of cocaine in adolescence compared to adulthood. Development Brain Research, 159 (2): 25-119.

Siegel, J. Larry & Brandon, C. Welsh. (2010). Juvenile delinquency, fourth edition, wadsworth: Belmont. Vera, P. Eliseo & Moon. Byongook. (2013). An Empirical Test of Low Self-control Theory among Hispanic Youths. Youth Violence and Juvenile Justice. Vol (11): 179- 193.

Archive of SID

**12th International conference ON
PSYCHOLOGY
OF EDUCATION SCIENCES AND
LIFESTYLE**

Tbilisi - Georgia

September 18, 2023

